

فلسفه نظام حقوق زن

محمود حکمت‌نیا

شناسنامه پژوهشی اثر

عنوان تحقیق: فلسفه نظام حقوق زن

پژوهشگر: نظام‌های اسلامی، گروه علمی: فقه و حقوق

محقق: محمود حکمت‌نیا

ناظر علمی: ابوالقاسم علی‌نویس‌نایب، مرکز امور زنان و خانواده ریاست جمهوری

ارزیاب علمی: ناصر قربان‌نیا

موضوع اصلی: نظام جامع حقوق زن

مدت انجام تحقیق: چهار سال

فلسفه نظام حقوق زن

محمود حکمت‌نیا

ناشر: سازمان انتشارات پژوهشگاه فرهنگ و اندیشه اسلامی

طراح جلد: سید ایمان نوری نجفی

چاپ اول: ۱۳۹۰ شمارگان: ۲۵۰۰ نسخه

قیمت: ۷۵۰۰ تومان

شابک: ۹۷۸ - ۶۰۰ - ۱۰۸ - ۱۶۵ - ۱

چاپ و صحافی: سحاب

سرشناسه: حکمت‌نیا، محمود - ۱۳۴۲ -

عنوان و نام پدیدآور: فلسفه نظام حقوق زن / محمود حکمت‌نیا.

مشخصات نشر: تهران: سازمان انتشارات پژوهشگاه فرهنگ و اندیشه اسلامی، ۱۳۹۰. مشخصات ظاهری: ۳۹۶ ص.

بها: ۷۵۰۰۰ ریال ISBN: 978-600-108-165-1

یادداشت: قیا

یادداشت: کتابنامه: ص. [۲۲۳] - ۲۵۲؛ همچنین به صورت ریزوبیس. یادداشت: نمایه.

موضوع: زنان در اسلام. موضوع: زنان - وضع حقوق و قوانین (فقه).

موضوع: زنانوبی (اسلام).

شماره افزوده: سازمان انتشارات پژوهشگاه فرهنگ و اندیشه اسلامی

رده‌بندی کنگره: ۱۳۹۰ / ۸۸۸ / ۲۲۰ BP

رده‌بندی دیویی: ۳۹۷/۶۲۲

شماره کتابشناسی ملی: ۲۵۰۰۰۳۲

تهران: تقاطع بزرگراه شهید مدرس و خیابان شهید بهشتی، پلاک ۵۶

تلفن: ۸۸۵۰۵۳۰۲ - ۸۸۵۰۳۳۳۱

حق چاپ برای ناشر محفوظ است

فهرست اجمالی

۱۷	پیشگفتار.....
۲۱	مقدمه.....
۳۱	بخش اول: مفهوم‌شناسی و چیستی‌شناسی.....
۳۳	فصل اول: مفهوم‌شناسی.....
۷۳	فصل دوم: چیستی‌شناسی حقوق زن.....
۱۷۳	بخش دوم: ساختار معرفتی و روش‌شناختی نظام حقوق زن در اسلام.....
۱۷۵	فصل اول: پارادایم و ویژگی‌های نظام حقوق زن در اسلام.....
۲۶۱	فصل دوم: مبانی و منابع نظام حقوق زن در اسلام.....
۲۹۷	فصل سوم: روش‌شناسی نظام حقوق زن در اسلام.....
۳۲۵	بخش سوم: اصول و قواعد حاکم بر نظام حقوق زن در اسلام.....
۳۲۷	فصل اول: اصول حاکم بر نظام حقوق زن در اسلام.....
۳۶۵	فصل دوم: قواعد حاکم بر نظام حقوق زن در اسلام.....
۳۸۵	بخش چهارم: رابطه نظام حقوق زن در اسلام با سایر نظام‌های رفتاری.....
۳۸۹	فصل اول: رابطه نظام حقوق زن در اسلام با نظام اخلاقی.....
۴۰۹	فصل دوم: رابطه نظام حقوق زن در اسلام با نظام سیاسی اسلام.....
۴۱۱	فصل سوم: رابطه نظام حقوقی زن با نظام جهادی و دفاعی.....
۴۱۵	فصل چهارم: رابطه نظام حقوق زن در اسلام با نظام اقتصادی اسلام.....
۴۲۱	فصل پنجم: رابطه نظام حقوق زن در اسلام با نظام عبادی اسلام.....
۴۲۵	منابع.....
۴۵۷	فهرست آیات.....
۴۶۵	فهرست روایات.....
۴۷۱	نمایه اعلام.....
۴۷۵	نمایه اصطلاحات.....

فهرست تفصیلی

۱۷	پیشگفتار
۲۱	مقدمه
۳۱	بخش اول: مفهوم شناسی و چیستی شناسی
۳۳	فصل اول: مفهوم شناسی
۳۴	گفتار اول: حقوق
۳۵	گفتار دوم: حق
۳۷	مبحث اول: معنای لغوی حق
۳۸	مبحث دوم: کاربرد حق در معارف دینی
۴۰	۱. حق و حکم به معنای عام
۴۲	۲. حق و حکم به معنای خاص
۴۳	۳. حق و عین و منفعت
۴۴	۴. حق و ملکیت
۴۵	۵. حق الله و حق الناس
۴۸	گفتار سوم: تکلیف، مسئولیت، تعهد، عهده و ذمه
۴۸	مبحث اول: تکلیف
۵۰	مبحث دوم: مسئولیت
۵۱	مبحث سوم: تعهد
۵۳	مبحث چهارم: عهده و ذمه
۵۵	گفتار چهارم: حقوق زن
۶۱	گفتار پنجم: نظام حقوق زن در اسلام
۶۱	مبحث اول: نظام

مبحث دوم: نظام حقوقی ۶۳

۱. پارادایم نظام حقوقی ۶۴

۲. اصول حقوقی ۶۵

۳. قواعد حقوقی ۶۶

۴. وجود نهادهای حقوقی ۶۶

۵. وجود سازمان‌های حقوقی ۶۷

۶. مبانی حقوقی ۶۷

۷. منابع حقوقی ۶۷

۸. روش استنباط ۶۷

۹. روش تفسیر ۶۸

۱۰. عناصر هماهنگ‌کننده ۶۸

مبحث سوم: نظام حقوق زن در اسلام ۶۸

فصل دوم: چیستی‌شناسی حقوق زن ۷۳

گفتار اول: چیستی قواعد و روابط حقوقی ۷۳

مبحث اول: ماهیت قواعد ماهوی ۷۳

۱. قواعد حقوقی و قواعد اخلاقی ۷۶

الف) از جهت قلمرو ۷۷

ب) از جهت موضوع ۷۷

ج) از جهت هدف ۷۹

د) از جهت نقش انگیزه دست‌کم در برخی رویکردها ۷۹

ح) از جهت ضمانت اجرا ۸۰

۲. قواعد حقوقی، اخلاقی و آداب ۸۰

الف) حوزه موضوعی ۸۱

ب) مصادیق آداب ۸۲

ج) تفاوت اخلاق و آداب ۸۳

د) توحیدمحوری حقوق، اخلاق و آداب ۸۴

۳. قواعد فقهی - حقوقی و فرهنگ ۸۴

الف) تعریف فرهنگ ۸۴

ب) فقه و فرهنگ ۸۶

ج) فرهنگ و نظام حقوق زن ۸۶

مبحث دوم: ماهیت روابط حقوقی ۸۸

۱. رابطه با خوشتن ۹۵
۲. رابطه انسان با دیگران ۹۷
- گفتار دوم: مبنای حقوق زن ۹۹
- مبحث اول: رویکرد غیرالهی بودن حقوق ۱۰۴
۱. نظریه‌های حقوق طبیعی ۱۰۵
- الف) دیدگاه سنتی ۱۰۷
- ب) دیدگاه پابندی ۱۰۹
- ج) دیدگاه تفسیری ۱۱۱
۲. نظریه‌های تجربی - پوزیتیویستی ۱۱۳
۳. نظریه‌های اراده باورانه ۱۱۴
- مبحث دوم: رویکرد الهی بودن حقوق ۱۱۵
- گفتار سوم: منابع حقوق زن ۱۱۷
- گفتار چهارم: روش‌شناسی حقوق زن ۱۱۸
- مبحث اول: رویکرد خودبنیادی عقل ۱۲۱
۱. چگونگی فهم قواعد ۱۲۲
- الف) رهیافت عقلی ۱۲۲
- دیدگاه سنتی ۱۲۶
- دیدگاه پابندی ۱۲۶
- دیدگاه تفسیری ۱۲۶
- ب) رهیافت تجربی ۱۲۸
- ج) رهیافت فمینیستی ۱۳۰
۲. چگونگی تحلیل قواعد ۱۳۲
- الف) روش اتمیک ۱۳۲
- ب) روش سیستمی ۱۳۶
- مبحث دوم: رویکرد خدامحوری ۱۳۷
۱. چگونگی رسیدن به اراده شارع ۱۳۸
- الف) گرایش‌های روش‌شناسی ۱۴۰
- ب) شخصیت فهمنده قواعد ۱۴۱
- ج) جنسیت فهمنده ۱۴۲
۲. چگونگی تفکیک قواعد ۱۴۴
۳. چگونگی تفسیر قواعد ۱۴۵

الف) موضوعات مأخوذ در ادله.....	۱۴۷
ب) موضوعات جدید.....	۱۵۱
- موضوعات طبیعی جدید.....	۱۵۱
- موضوعات اعتباری.....	۱۵۱
- موضوعات ناشی از نظریه‌های دولت.....	۱۵۲
- موضوعات ناشی از تحولات فعالیت‌های اجتماعی.....	۱۵۲
- موضوعات ناشی از مطالعات تطبیقی.....	۱۵۲
۴. چگونگی اجرای قواعد (تطبیق حکم کلی بر موضوع خارجی).....	۱۵۳
الف) تطبیق مفهوم بر مصداق.....	۱۵۴
ب) تراجم در اجرا.....	۱۵۶
گفتار پنجم: روش‌شناسی حق زن.....	۱۵۷
مبحث اول: روش تحلیل هسته‌ای حق.....	۱۵۷
۱. مطالبه.....	۱۵۸
۲. امتیاز.....	۱۵۹
۳. توانایی.....	۱۵۹
۴. مصونیت.....	۱۶۰
مبحث دوم: روش مصداقیابی با تحلیل عقلانی.....	۱۶۱
مبحث سوم: روش‌شناسی حق‌های زن در اسلام.....	۱۶۱
بخش دوم: ساختار معرفتی و روش‌شناختی نظام حقوق زن در اسلام.....	۱۷۳
فصل اول: پارادایم و ویژگی‌های نظام حقوق زن در اسلام.....	۱۷۵
گفتار اول: پارادایم نظام حقوق زن در اسلام.....	۱۷۶
مبحث اول: پارادایم عمومی حقوق زن در اسلام.....	۱۷۶
۱. توحیدمحوری.....	۱۷۶
الف) بی‌همانندی.....	۱۷۸
ب) منشأ جهان هستی.....	۱۷۸
ج) خیر بنیادین هستی.....	۱۷۹
د) غنی بالذات.....	۱۷۹
ه) شارع منحصر.....	۱۸۰
۲. آخرت‌باوری.....	۱۸۱
الف) غایت‌مندی جهان.....	۱۸۱
ب) فرجام‌داشتن انسان‌ها.....	۱۸۲

۱۸۲	 (ج) مسئولیت اخروی انسان
۱۸۴	 ۳. خلیفه‌اللهی و کرامت‌داشتن انسان
۱۸۵	 (الف) خلیفه‌اللهی انسان
۱۸۸	 (ب) کرامت‌داشتن انسان
۱۸۸	 - معنای تکریم
۱۸۹	 - وجه تکریم
۱۹۱	 - تکریم‌شونده
۱۹۱	 - ظرف کرامت
۱۹۱	 مبحث دوم: پارادایم اختصاصی حقوق زن در اسلام
۱۹۳	 ۱. یکسان‌بودن مرد و زن در مرحله پیدایش
۱۹۴	 (الف) آیات ترابی
۱۹۵	 (ب) دوگانگی انسان (قاعده زوجیت)
۱۹۶	 (ج) آیات تفکیکی خلقت
۱۹۸	 ۲. ادله تفصیل مرد بر زن
۱۹۹	 (الف) معنای فضل
۲۰۰	 (ب) بیان تفصیل به صورت مفهومی
۲۰۳	 (ج) بیان تفصیل به صورت صریح
۲۰۴	 (د) گفتمان تفصیلی قرآن
۲۰۴	 - کلیات گفتمان تفصیلی قرآن
۲۰۷	 - آیات اختصاصی تفصیل مردان بر زنان
۲۰۷	 آیه قوامیت
۲۱۳	 آیه تعنی
۲۱۸	 آیه درجه
۲۲۴	 ۳. ادله تنقیص
۲۲۴	 (الف) دلیل قرآنی
۲۲۶	 (ب) ادله روایی
۲۲۷	 گفتار دوم: ویژگی‌های نظام حقوق زن در اسلام
۲۲۸	 مبحث اول: ماهیت کشفی
۲۲۹	 مبحث دوم: حکیمانه‌بودن
۲۳۲	 مبحث سوم: عقلایی‌بودن
۲۳۲	 ۱. خردمندبودن قانونگذار
۲۳۲	 ۲. خردمندانه‌بودن محتوای قوانین

۳. خردمندانه بودن روش ۲۳۲
۴. خردمندانه بودن شیوه فرستادن پیام ۲۳۴
- مبحث چهارم: هماهنگی با آخرت باوری ۲۳۵
- مبحث پنجم: ارتباط با عرف ۲۳۷
- مبحث ششم: در نظر داشتن تکامل انسان ۲۳۸
- مبحث هفتم: فرامکانی و فرازمانی بودن ۲۳۸
۱. دلیل کلامی ۲۳۹
۲. ادله نقلی ۲۴۰
۳. بررسی موارد ۲۴۱
۴. دلیل تحلیلی ۲۴۱
- مبحث هشتم: پذیرش تفاوت احکام حقوقی مرد و زن ۲۴۲
۱. تحلیل بر اساس موضوع و مناسط حکم ۲۴۴
۲. تحلیل بر اساس حکمت ۲۴۷
- الف) احکام اختصاصی مرد و زن ۲۴۷
- ب) تفاوت مرد و زن به عنوان موضوع حق و تکلیف دیگران ۲۴۸
- ج) تفاوت مرد و زن در حکمی بدون حق پیشین ۲۴۸
- د) موارد حمایتی در قالب مصونیت ۲۴۸
- ه) اعطای امتیاز توسط دولت در وضعیت‌های خاص ۲۴۹
- و) محدودیت‌ها در آزادی، ناشی از تراجم با حق غیر ۲۵۱
- ز) تفاوت ناشی از رعایت مصلحت دیگران ۲۵۲
- ح) تفاوت ناشی از رعایت مصالح اجتماعی ۲۵۴
- ط) تفاوت ناشی از رعایت مصالح خانوادگی ۲۵۴
۳. تحلیل برون فقهی و برون حقوقی ۲۵۵
- مبحث نهم: رابطه تکوین و تشریع و نظام حقوق زن در اسلام ۲۵۶
۱. استخراج احکام حقوقی از امور تکوینی ۲۵۷
۲. استنباط اراده تشریعی خداوند از امور تکوینی ۲۵۸
۳. توجه شارع به امور تکوینی در جعل احکام ۲۵۸
- فصل دوم: مبانی و منابع نظام حقوق زن در اسلام** ۲۵۹
- گفتار اول: میناشناسی نظام حقوق زن در اسلام ۲۵۹
- مبحث اول: تعریف مبنا ۲۵۹
- مبحث دوم: مبانی حقوق ۲۶۳

۲۶۴	۱. عصر تشریع و تفسیر معصومانه وحی
۲۶۸	۲. عصر پس از تشریع و تفسیر معصومانه
۲۷۳	مبحث سوم: مبنای اختصاصی نظام حقوق زن در اسلام
۲۷۷	۱. انسان‌شناسی عمومی حقوقی
۲۷۷	الف) انسان خردمند
۲۷۹	ب) انسان موجود دارای حق
۲۸۲	ج) انسان دارای مسئولیت
۲۸۲	د) انسان مکلف
۲۸۳	- تکلیف در رابطه طولی انسان
۲۸۳	- تکلیف اخلاقی در روابط اجتماعی
۲۸۴	- تکلیف حقوقی در روابط اجتماعی
۲۸۴	۲. انسان‌شناسی اختصاصی نظام حقوق زن در اسلام
۲۹۱	گفتار دوم: منبع‌شناسی نظام حقوق زن در اسلام
۲۹۲	مبحث اول: منابع احکام و حقوق ماهوی
۲۹۲	مبحث دوم: منابع احکام و قواعد اجرایی
۲۹۳	مبحث سوم: منابع راهبردی‌ها و سیاست‌ها
۲۹۵	فصل سوم: روش‌شناسی نظام حقوق زن در اسلام
۲۹۶	گفتار اول: گزاره‌های خبری و دلالت آنها بر اراده تشریمی
۳۰۰	گفتار دوم: گزاره‌های انسان‌شناختی
۳۰۱	گفتار سوم: گزاره‌های مقصدشناسی
۳۰۴	گفتار چهارم: گزاره‌های خاص
۳۰۴	مبحث اول: روایات نقصان عقل
۳۰۸	مبحث دوم: آسیب‌شناسی مردان
۳۱۷	مبحث سوم: آسیب‌پذیری زنان
۳۱۸	مبحث چهارم: تدبیر زنان
۳۲۳	بخش سوم: اصول و قواعد حاکم بر نظام حقوق زن در اسلام
۳۲۵	فصل اول: اصول حاکم بر نظام حقوق زن در اسلام
۳۲۶	گفتار اول: اصل آزادی
۳۲۶	مبحث اول: آزادی در سطح فلسفی
۳۲۷	مبحث دوم: آزادی در رابطه انسان و خداوند
۳۲۷	مبحث سوم: آزادی انسان در جامعه

۳۲۸.....	گفتار دوم: آزادی حقوقی.....
۳۳۰.....	گفتار سوم: مسئولیت متقابل.....
۳۳۳.....	گفتار چهارم: اصل حکمت.....
۳۳۳.....	گفتار پنجم: اصل تساوی.....
۳۳۷.....	مبحث اول: سطح بینشی.....
۳۳۸.....	مبحث دوم: سطح روش‌شناختی.....
۳۳۹.....	مبحث سوم: توجیه قواعد حیات.....
۳۴۰.....	مبحث چهارم: فهم هماهنگی نظام حقوقی اسلام.....
۳۴۱.....	مبحث پنجم: تساوی در ولایت سیاسی.....
۳۴۱.....	مبحث ششم: استنباط قوانین شرعی.....
۳۴۲.....	مبحث هفتم: وضع قوانین و اعتبار حقوق.....
۳۴۲.....	مبحث هشتم: اجرای حقوق.....
۳۴۳.....	گفتار ششم: اصل تکلیف و مسئولیت.....
۳۴۵.....	گفتار هفتم: اصل استقلال زن.....
۳۴۶.....	گفتار هشتم: اصل عدالت.....
۳۴۷.....	مبحث اول: عدالت به عنوان صفت شخص.....
۳۴۷.....	۱. عدالت مرجع تقلید.....
۳۴۹.....	۲: عدالت به عنوان صفت فرمانروایان.....
۳۵۰.....	۳: عدالت در نظام دادرسی.....
۳۵۱.....	مبحث دوم: عادلانه‌بودن قوانین.....
۳۵۴.....	گفتار نهم: اصل اشتراک در تکالیف.....
۳۵۶.....	گفتار دهم: اصل عمومی‌بودن امتنان.....
۳۵۸.....	گفتار یازدهم: اصل حاکمیت اراده.....
۳۵۹.....	گفتار دوازدهم: اصل مصلحت.....
۳۵۹.....	مبحث اول: مصلحت پیش از تشريع.....
۳۶۰.....	مبحث دوم: مصلحت هنگام تشريع.....
۳۶۰.....	مبحث سوم: فهم مصلحت پس از تشريع.....
۳۶۱.....	مبحث چهارم: فهم مصلحت و مفسده برای استنباط حکم.....
۳۶۲.....	مبحث پنجم: مصلحت در اجرای حکم.....
۳۶۵.....	فصل دوم: قواعد حاکم بر نظام حقوق زن در اسلام.....
۳۶۵.....	گفتار اول: قاعده شروط (المؤمنون عند شروطهم).....

۳۶۷.....	مبحث اول: تسهیل در روابط حقوقی
۳۶۷.....	مبحث دوم: جبران خلأهای قانونی
۳۷۰.....	مبحث سوم: جایگزین نهاد حقوقی
۳۷۰.....	مبحث چهارم: کارآمدی نهاد حقوقی
۳۷۰.....	گفتار دوم: قاعده لاضرر
۳۷۱.....	مبحث اول: لا ضرر در فلسفه نظام
۳۷۳.....	مبحث دوم: لاضرر در سطح نظام
۳۷۶.....	گفتار سوم: قاعده نفی عسر و حرج
۳۷۸.....	گفتار چهارم: ولایت
۳۸۱.....	گفتار پنجم: قاعده تقدیم اهم بر مهم
۳۸۳.....	گفتار ششم: قاعده دفع افسد به فاسد
۳۸۵.....	بخش چهارم: رابطه نظام حقوق زن در اسلام با سایر نظام‌های رفتاری
۳۸۹.....	فصل اول: رابطه نظام حقوق زن در اسلام با نظام اخلاقی
۳۹۰.....	گفتار اول: رویکرد نظام اخلاقی فضیلت‌محور
۳۹۸.....	مبحث اول: ارتباط در موضوع حکم
۳۹۹.....	مبحث دوم: نقش دولت در قیال اخلاق فضیلت‌محور
۴۰۱.....	گفتار دوم: رویکرد نظام اخلاقی عمل‌گرا (مبتنی بر افعال)
۴۰۲.....	مبحث اول: اختیار فاعل
۴۰۳.....	مبحث دوم: قابل ستایش یا نکوهش بودن فعل
۴۰۴.....	مبحث سوم: حسن فعلی و فاعلی
۴۰۶.....	مبحث چهارم: رابطه نظام اخلاقی با حقوق (در نظام رفتارمحور)
۴۰۷.....	۱. از نظر زبان حقوقی
۴۰۸.....	۲. از نظر ساختار
۴۰۹.....	فصل دوم: رابطه نظام حقوق زن در اسلام با نظام سیاسی اسلام
۴۰۹.....	گفتار اول: مشارکت سیاسی زنان
۴۱۰.....	گفتار دوم: مناصب سیاسی زنان
۴۱۱.....	فصل سوم: رابطه نظام حقوقی زن با نظام جهادی و دفاعی
۴۱۲.....	گفتار اول: واجب‌نبودن جهاد بر زنان مسلمان
۴۱۲.....	گفتار دوم: پرداخت نکردن مالیات و جزیه از طرف زنان
۴۱۲.....	گفتار سوم: ممنوعیت قتال زنان
۴۱۲.....	گفتار چهارم: وضعیت زنان در دفاع

فصل چهارم: رابطه نظام حقوق زن در اسلام با نظام اقتصادی اسلام . ۴۱۵	
فصل پنجم: رابطه نظام حقوق زن در اسلام با نظام عبادی اسلام ۴۲۱	
گفتار اول: تأثیر نهادهای عبادی بر نهادهای حقوقی ۴۲۱	
مبحث اول: رابطه حج و نکاح ۴۲۱	
مبحث دوم: عبادات و وظایف خانوادگی ۴۲۲	
مبحث سوم: حمایت‌های مربوط به عبادت ۴۲۲	
مبحث چهارم: طواف نسا و روابط زناشویی ۴۲۳	
گفتار دوم: تأثیر ضوابط حقوقی بر عبادات ۴۲۳	
منابع ۴۲۵	
الف) کتاب‌های فارسی ۴۲۵	
ب) مقاله‌های فارسی ۴۳۶	
ج) منابع عربی ۴۳۸	
د) قوانین و اسناد ۴۵۱	
ه) منابع انگلیسی ۴۵۲	
فهرست آیات ۴۵۷	
فهرست روایات ۴۶۵	
نمایه اعلام ۴۷۱	
نمایه اصطلاحات ۴۷۵	

پیشگفتار

نگاهی گذرا به تاریخ اندیشه بشر، نشان می‌دهد شخصیت زن از جمله موضوعات پرچالش و بحث‌برانگیز بوده است. این مباحث به حوزه اندیشه منحصر نمانده است و حیات اجتماعی و حقوق زن را نیز دستخوش نگرش‌های گوناگون قرار داده است. گاه شخصیت وی از جانب کسانی که تمام حیاتشان به تفکر گذشته، مورد تردید و انکار قرار گرفته است و گاه در حیات اجتماعی، چنان حقوقش در محاق قرار گرفته که بدیهی‌ترین و مقدس‌ترین حق وی، یعنی حق حیات از جانب نزدیک‌ترین اشخاص به او، چون پدر با نارواترین توجیه، مانند حمایت از قبیله و بازشت‌ترین صورت، چون زنده‌به‌گور کردن، مورد تعدی و تجاوز قرار گرفته است؛ در این میان، انقلاب معرفتی و فرهنگی مبتنی بر آموزه‌های وحیانی که توسط پیامبر ﷺ در شبه‌جزیرهٔ جهل زده و ستم‌پیشه عربستان صورت گرفت، نگاه معرفتی به انسان را دچار تغییر بنیادین کرد. این انقلاب، انسان وامانده در پست‌ترین شرایط حیات، زانورده در برابر مشتی سنگ، و غوطه‌ور در تعصب و جهل را مخاطبان وحی الهی ساخت.

در همان اوان، آموزه وحیانی با لسانی پر از سرزنش، فطرت خفته را مورد پرسش قرار داد که چرا و به چه جرم نکرده‌ای بر حیات دخترکی بیگناه می‌تازید. پیامبرش برای گزارش از کودکان زنده به خاک‌شده، گریست و عاطفهٔ مرده انسانی را بیدار کرد.

خداوند در آموزه‌های وحیانی، به صورت خطاب با واژه‌هایی چون نفس و ناس و انسان و قالب‌های خطابی چون یا ایها النفس، یا ایها الناس و یا ایها الانسان و یا الذین آمنوا نگرش انسانی به زن و مرد را مورد تجدید نظر بنیادین قرار داد و قواعد رفتاری زندگی اجتماعی را انسانی نمود و مسیر حرکت را به سوی تعالی و عظمت انسان گشود تا انسان - چه مرد و چه زن - خلیفه خدا در زمین باشد، بار امانت کشد و ارج بیند و در صدر نشیند.

اکنون باید نمود این نگرش را در حیات اجتماعی انسان اشراب کرد و فرهنگ غیرانسانی جاهلی را بازبینی و بازسازی کرد؛ در این راستا یکی یکی، نهادهای جاهلی - که سراسر توهین به زن بود - منسوخ می‌شود و ساختار خلیفه‌اللهی در گفتمان توحیدی جایگزین می‌گردد.

اکنون بار دیگر در جهان معاصر نه از سر جهل، بلکه با اندیشه و روش، سخن از بازخوانی شخصیت و حقوق زن و تحلیل ستم رفته بر زنان است. این تحلیل از سطوح معرفتی آغاز شده و تمام ساحت‌های حیات را شامل می‌شود. انسان عقل‌محور، بریده از وحی با دیده تردید و گاه انکار، ساختارهای اجتماعی و همه یافته‌های بشر را یکسره ساخته مردان دانسته، در صدد است ستم از حیات زنان برداید و گاه آنان را چون مردان پندارد؛ در این میان چیزی که باز فراموش شده است، هویت و شخصیت زن است. این بار نیز باید به منابع معرفتی وحیانی مراجعه کرد و تلاش نمود با حفظ شخصیت و هویت زن و به رسمیت شناختن جسم و روح او، اصول، قواعد و نهادهای حقوقی را متناسب با هویت زن بودن استنباط و با زبان مناسب حقوقی تحلیل کرد. در همین راستا، پژوهش حاضر با عنوان «فلسفه نظام حقوق زن» به سفارش مرکز امور زنان و خانواده ریاست جمهوری و با همکاری علمی گروه فقه و حقوق پژوهشگاه فرهنگ و اندیشه اسلامی، توسط جناب آقای دکتر محمود حکمت‌نیا دانشیار گروه فقه و حقوق و همکاران وی طی نزدیک به چهار سال به ثمر نهشته است.

این پژوهش تلاش می‌کند با شناسایی ساختار فکری و معرفتی نظام حقوق

زن در اسلام، مرزهای بینشی و ارزشی این نظام را از سایر مکاتب و نظام‌های حقوقی جدا سازد و با بررسی اصول و قواعد، ساختار مناسبی از کلیت خرده‌نظام حقوقی زن ارائه دهد و در ادامه، رابطه این نظام را با دیگر نظام‌های رفتاری بسنجد. این پژوهش در اینجا خاتمه نمی‌یابد، بلکه در آثار بعدی وارد مباحث محتوایی نظام حقوق زن در اسلام شده، حقوق فردی و اجتماعی و حقوق زن و خانواده را مورد بررسی قرار خواهد داد.

این کلان‌پژوهش توسط جناب حجت‌الاسلام والمسلمین استاد ابوالقاسم علی‌دوست به عنوان ناظر علمی مرکز مطالعات زنان و خانواده و جناب آقای دکتر ناصر قربان‌نیا به عنوان ارزیاب، از طرف شورای علمی گروه فقه و حقوق پژوهشگاه مورد بررسی و نقد دقیق و عمیق قرار گرفت. حاصل نظر ایشان به محقق و همکاران وی ارائه شد و موارد مورد پذیرش محقق، اعمال و اصلاح گشت. پس از آن، موارد باقیمانده در چندین جلسه شورای علمی با حضور ریاست محترم پژوهشگاه، حجت‌الاسلام والمسلمین علی‌اکبر رشاد با دقت و ظرافت مورد بررسی قرار گرفت و موارد دیگری اعمال و اصلاح شد.

علاوه بر این، نتیجه تحقیق در چندین جلسه در مرکز مطالعات زنان و خانواده با حضور کارشناسان و مدیران آن مرکز ارائه شد و محقق و همکاران وی، از دیدگاه‌ها و نکات ارائه‌شده در این جلسات نیز بهره‌مند شدند؛ همچنین یافته‌های پژوهش به تدریج طی سه سال، توسط محقق در کلاس‌های درس و کارگاه‌های آموزشی متعدد ارائه شد و از بازخورد آن در پژوهش استفاده گردید.

گروه فقه و حقوق پژوهشگاه نظام‌های اسلامی بر خود لازم می‌داند از مرکز امور زنان و خانواده نهاد ریاست جمهوری و دست‌اندرکاران محترم آن در دوره‌های مختلف به خصوص سرکار خانم دکتر زهره طیب‌زاده نوری ریاست وقت مرکز، سرکار خانم دکتر مریم مجتهدزاده لاریجانی ریاست مرکز، سرکار خانم دکتر کبری خزعلی، سرکار خانم زهرا سجادی و سرکار خانم تقی قدردانی و تشکر نماید. همچنین لازم است از محقق همکار آقای مهدی معلی

و دستیاران تحقیق آقایان محمدجواد کاظمی پور و مجید بورونی که در تمام دوره تحقیق همکاری نموده‌اند، از سرکار خانم زینب مصباحی‌نیا که ویرایش متن را بر عهده داشته‌اند، از آقای مصطفی نصرآبادی و خانم‌ها زهره عابدی و زهرا حکمت‌نیا که بازخوانی متن را انجام داده‌اند و از آقایان محمدرضا بلانیان، نقی خزایی و هادی عزیزی، هادی کاکائی، روح‌الله ذاکر اصفهانی و مجید اسلامی که در بخش‌هایی از تحقیق فعالیت کرده‌اند تشکر شود.

پژوهشکده نظام‌های اسلامی

گروه فقه و حقوق

www.ketab.ir